

Шарманська Валентина Миколаївна,
к.е.н., доцент кафедри обліку та аудиту,
Ковальов Володимир Володимирович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна

ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ (ТНК) В УКРАЇНІ

На сьогодні, в умовах волатильності сучасної економіки виникає ряд проблем адаптації отриманих раніше знань і набутого досвіду до вимог сучасних стандартів які, ґрунтуються на вимогах останніх досягнень світової економічної науки.

Зміни, внесені до законодавства України, що регулюють питання обліку та оподаткування, зокрема трансфертного ціноутворення, постійно намагаються покращити умови для підприємства та держави проте, водночас деякі питання залишаються невирішеними або дискусійними, зокрема: загальний підхід обліку діяльності цих компаній, втрати коштів до бюджету через недосконалість податкової бази, визнання специфіки контрольованих операцій у певних випадках, проблема визначення цінових діапазонів, яка була однією з найбільш важливих і складних проблем для платників і регуляторів, а також об'єктивні перешкоди для дотримання міжнародного законодавства про трансфертне ціноутворення. Ці питання потребують подальших досліджень і розробки рішень.

Для розуміння значущості проблеми потрібно підкреслити масштабність діяльності ТНК. Транснаціональні корпорації контролюють до половини світового промислового виробництва, 63 % внутрішньої торгівлі, а також приблизно 4/5 патентів і ліцензій на новітню техніку, технології і ноу-хау. Під контролем ТНК знаходиться 90 % світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, лісоматеріалів, тютюну, джуту і залізної руди, 85 % – ринку міді та бокситів, 80 % – чаю і олова, 75% – ринків бананів, натурального каучуку і сирої нафти. Половина американського експорту здійснюється американськими та іноземними ТНК. У Великобританії ця частка сягає 80 %, а в Сінгапурі – 90 %. Більша частина платежів, що пов'язані з трансфертом нових технологій, здійснюється всередині ТНК. В США частка ТНК в трансфертах технологій складає 80%, у Великобританії – 90 % [1, с.18].

Проблематикою обліку ТНК в Україні також є відмінність НПСБО від МСБО/МСФЗ, вона полягає в тому що національні стандарти суворо регламентують перелік витрат та спосіб їх визнання тоді, як МСФЗ надає більшу незалежність у цьому плані для прийняття управлінських рішень, рекомендується використовувати МСБО/МСФЗ суть яких, як правило, полягає в тому, що суб'єкти господарювання фіксують суму та вид витрат, що дають змогу визначити фактичні складові собівартості, у тому числі повну собівартість продукції чи окремої особи продукції, незалежно від обмежень встановлених

законодавством України. З метою забезпечення інтересів інвесторів, а також для захисту інших учасників ринку публічні акціонерні товариства, банки, страхові компанії та економічно активні підприємства повинні застосовувати міжнародні стандарти при складанні фінансової звітності та консолідованої фінансової звітності відповідно до положень Статті 2 Указу № 419 [2]. У той ж час, розглядаючи облік та оподаткування ТНК, важливо виокремити такий вид податкового контролю, як трансфертне ціноутворення. Реалізація податкової реформи та внесення змін до податкового законодавства внесла низку змін у питання трансфертного ціноутворення, які суттєво вплинули на визначення розміру оподатковуваного прибутку суб'єкта господарювання.

Останні зміни в ст. Статті 39 Податкового кодексу України фактично регулюють трансфертне ціноутворення, запроваджене Законами України № 72 та № 609 [3, ст. 70]. Конкретизація цих документів суттєво змінила визначення основних термінів, що стосуються певних стандартів, що можуть вважатися контрольованими операціями. Розглянемо основні поняття та критерії ідентифікації контрольованих операцій більш детально. Принцип «протягування рук» реалізований у національному законодавстві та міститься у ч. 1 ст. Статті 9 Типової конвенції ОЕСР, яка є основним міжнародним стандартом трансфертного ціноутворення. При цьому з ПКУ виключено п.1. 14.1.2511 п. 14.1 ст. Принцип «вितягнутої руки» — це стандарт, згідно з яким ціни в операціях між взаємозалежними особами повинні відображати умови, які можуть існувати між незалежними особами. Підприємства загалом, основна ідея цього принципу полягає в тому, щоб спробувати порівняти операції (неконтрольовані та контрольовані) з точки зору податкових пільг, переваг (або недоліків). Цей принцип фактично є основним критерієм контролю за трансфертним ціноутворенням. Практичне використання методів визначення ціни у контрольованих операціях є складним, якщо його не зрозуміти. Співпраця між незалежними платниками податків зазвичай визначається ринковими факторами. Однак ці фактори можуть не впливати безпосередньо на відносини між взаємозалежними фірмами, коли вони взаємодіють, хоча ці платники часто намагаються відобразити динаміку ринкових факторів у господарських операціях. Податковий контроль потребує оцінки правильності визначення ринкових цін взаємозалежними (пов'язаними) суб'єктами господарювання за відсутності ринкових факторів та внесення коректив для наближення господарських відносин до справжніх ринкових умов. У той час податковий контроль потребує оцінки правильності визначення ринкових цін взаємозалежними (пов'язаними) суб'єктами господарювання за відсутності ринкових факторів та внесення коректив для наближення господарських відносин до справжніх ринкових умов [4].

ТНК існують вже давно, хоча вони не відразу прийняли форму сучасних транснаціональних корпорацій. Оподаткування транснаціональних корпорацій є давньою проблемою, оскільки в кінці минулого століття, коли бізнес почав переміщатися, вони почали активно створювати філії по всьому світу з розвитком глобалізації. У той ж час Україна досить активно вивчає досвід

сусідніх країн та впроваджує міжнародні стандарти обліку та оподаткування, рекомендації ОЕСР щодо трансфертного ціноутворення.

Важливо зазначити, що поки що внутрішня практика трансфертного ціноутворення знаходиться на стадії розвитку, але нагальна потреба захисту економічних інтересів держави, підвищення і стабілізації рейтингу інвестиційної привабливості підприємств України, наповнення бюджету і таке ін. визначають актуальність таких досліджень.

Окремі зміни в нормативно-правовому полі та поступова гармонізація національного та міжнародного законодавства про облік та оподаткування в формі трансфертного ціноутворення матимуть беззаперечний позитивний вплив на якість податкового контролю фінансової діяльності підприємств, що і визначатиме подальші дослідження автора.

Список використаних джерел:

1. Куцик П.О., Ковтун О.І., Башнянин Г.І. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку: монографія. Львів: вид-во ЛКА, 2015. 594 с.
2. Постанова кабінету міністрів від 28.02.2000 № 419 «Про згоду надання даних з фінансової звітності підприємства органам державної влади»
3. Податковий кодекс України
4. Іванов О. Державне регулювання трансфертного ціноутворення в Україні як засіб протидії впливу капіталу / О. Іванов, Т. Тищук [Електронний ресурс]